

field // Lancet. – 1998. – № 351 (9119). – P. 1857-1858.

11. Ichioka S., Minegishi M., Iwasaka M. et al. High-intensity static magnetic fields modulate skin microcirculation and temperature in vivo // Bioelectromagnetics. – 2000. – № 21. – P. 183-188.

12. Knave B. Hypersensitivity to electricity – a workplace phenomenon related to low frequency electric and magnetic fields // In. Worldwide Achievement in Public and Occupational Health Protection Association. – 1992. – P. 1121-1124.

13. Mayrovitz H., Groseclose E., Markov M. Effects of permanent magnet on resting skin blood perfusion unhealthy persons assessed by laser Doppler flowmetry and imaging // Bioelectromagnetics. – 2001. – № 22. – P. 494-502.

14. Miura M., Okada J. Non-thermal vasodilatation by radio frequency burst-type electromagnetic field radiation in the frog // J. Physiol. – 1991. – № 435. – P. 257-273.

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2020.3(123).21

Паска М.З.

**доктор ветеринарних наук, професор кафедри готельно-ресторанного бізнесу
Львівський державний університет фізичної культури імені І. Боберського
Демченко І. І.**

**доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної освіти,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Максимчук Б. А.**

**доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та фізичної культури,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Зубаль М.В.**

**кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри спорту і спортивних ігор,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Шапаренко І.Є.**

**кандидат біологічних наук, доцент кафедри медико-біологічних дисциплін і фізичного виховання
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Мироненко С.Г.**

**кандидат біологічних наук, доцент кафедри медико-біологічних дисциплін і фізичного виховання
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
Звонар В.В.**

**Старший викладач кафедри фізичного виховання ДВНЗ "Ужгородський національний університет"
Максимчук І. А.**

**кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини,
Маріупольський державний університет**

ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Важливим доекспериментальним етапом дослідження є розрізнення понять «професійна підготовка», «професійна компетентність», «професійна готовність», «професійна (особистісна) зрілість» та «професійна майстерність» у проекції на характеристики особистості студента, а також виявлення психологічних, соціометричних й анкетних даних вихованців, що в подальшому коригуватиме перебіг навчального експерименту в референтних групах. Результати констатувального етапу експерименту показали низький рівень розвитку педагогічної майстерності майбутнього учителя фізичної культури. Виявлено низку недоліків, що ускладнюють процес розвитку педагогічної майстерності майбутнього учителя фізичної культури, серед яких: незначний зв'язок теорії з практикою; теоретична підготовка студентів не носить інтерактивного характеру; традиційні методи навчання у ВНЗ; обмежена кількість посібників і методичних рекомендацій щодо висвітлення значення розвитку педагогічної майстерності майбутнього учителя фізичної культури та її впливу на професійну діяльність; незначна кількість завдань, спрямованих на розвиток цієї особистісної характеристики. Це зумовлює необхідність визначення й обґрунтування педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутнього учителя фізичної культури, розроблення моделі.

Ключові слова: професійна підготовка, професійна компетентність, професійна готовність, професійна (особистісна) зрілість, професійна майстерність.

Паска М. З., Демченко І. І., Максимчук Б. А., Зубаль М. В., Шапаренко І. Є., Мироненко С. Г., Звонар В. В., Максимчук І. А. Характеристика современного состояния развития педагогического мастерства будущих учителей физической культуры в процессе профессиональной подготовки. Важным доекспериментальним етапом исследования является различие понятий «профессиональная подготовка», «профессиональная компетентность», «профессиональная готовность», «профессиональное (личностная) зрелость» и «профессиональное мастерство» в проекции на характеристики личности студента, а также выявление психологических, социометрических и личных данных воспитанников, которые в дальнейшем будут корректировать ход учебного эксперимента в референтных группах. Результаты констатирующего этапа эксперимента показали низкий

уровень развития педагогического мастерства будущего учителя физической культуры. Выявлен ряд недостатков, затрудняющих процесс развития педагогического мастерства будущего учителя физической культуры, среди которых: незначительная связь теории с практикой; теоретическая подготовка студентов не носит интерактивного характера; традиционные методы обучения в вузе; ограниченное количество пособий и методических рекомендаций по освещению значению развитию педагогического мастерства будущего учителя физической культуры и ее влияния на профессиональную деятельность; незначительное количество задач, направленных на развитие этой личностной характеристики. Это вызывает необходимость определения и обоснования педагогических условий развития педагогического мастерства будущего учителя физической культуры, разработка модели.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, профессиональная компетентность, профессиональная готовность, профессиональная (личностная) зрелость, профессиональное мастерство.

Maria Paska, Iryna Demchenko, Borys Maksymchuk, Maya Zubal, Inna Shaparenko, Svitlana Myronenko, Vasyl Zvonar, Iryna Maksymchuk. Characteristics of the current state of the pedagogical skills development of future physical education teachers in the process of professional training. The important pre-experimental stage of the research is the difference among the concepts of "professional training", "professional competence", "professional preparedness", "professional (personal) maturity" and "professional skill" in the projection on characteristics of the student's personality, and also the identification of psychological, sociometric and personal data of pupils who will later correct the course of the educational experiment in reference groups. The purpose is to provide theoretical and methodological prove of the current state of pedagogical skills development of future physical education teachers in the process of professional training. The sociological survey, conducted among students and teachers of Mykhailo Kotsyubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University for the key question "Which teacher have pedagogical skills?", made it possible to distinguish several dominants that are expressed by such concepts: knowledge, skills, abilities, experience, extraordinary, approach, personality, development and own example. However, the results of the recording stage of the experiment showed a low level of pedagogical skills development of a future physical education teacher. A number of shortcomings were identified that complicates the pedagogical skills development of a future physical education teacher, including a slight connection between theory and practice; theoretical training of students isn't interactive; traditional methods of study at HEI; a limited number of manuals and methodological recommendations for highlighting the importance of developing the pedagogical skills of a future physical education teacher and its impact on professional activities; a small number of tasks aimed at developing this personal characteristic. This causes the need to determine and substantiate the pedagogical conditions for the pedagogical skills development of a future physical education teacher, the development of a model.

Keywords: professional training, professional competence, professional preparedness, professional (personal) maturity, professional skill.

Постановка проблеми. Важливим доекспериментальним етапом дослідження є розрізнення понять «професійна підготовка», «професійна компетентність», «професійна готовність», «професійна (особистісна) зрілість» та «професійна майстерність» у проекції на характеристики особистості студента, а також виявлення психологічних, соціометричних й анкетних даних вихованців, що в подальшому коригуватиме перебіг навчального експерименту в референтних групах.

Аналіз актуальних досліджень. У «Великому тлумачному словнику української мови» поняття «підготовка» трактується як запас знань, навичок, досвіду, набутого у процесі навчання, а також практичної діяльності [1].

Словник професійної освіти подає таке тлумачення понять «професія» та «професійна підготовка». Професія – це набутий у результаті фахової підготовки комплекс спеціальних теоретичних знань та практичних навичок від трудової діяльності людини. А поняття «професійна підготовка» визначається як сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей трудового досвіду й норм поведінки, яка забезпечує можливість успішної роботи з певної професії [2-17].

Поняття «професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту» Л. Суценко визначає як «процес, що характеризує технологічно обґрунтовані засади вищих навчальних закладів країни надати особистості такого рівня професіоналізму, завдяки якому вона стане конкурентоспроможною на ринках праці, буде самостійно організовувати фізичне виховання різних верств населення регіону й успішно працюватиме в усіх ланках спортивного руху» [18]. Результатом професійної підготовки, власне розвитком професійної компетентності, є готовність до професійної діяльності на високому рівні.

Вивчення проблеми професійної компетентності фахівців показує, що компетентність поєднує в собі загальнолюдські, професійно значущі цінності, гнучкість професійного мислення, знання, вміння, здатність до самореалізації (Н. Кузьміна, О. Лебедева, Л. Лук'янова, А. Маркова, М. Розов та ін.).

Питання формування та розвитку компетентностей висвітлені у наукових працях та дослідженнях: психолого-педагогічної – М. Лук'янова; життєвої – І. Єрмаков, Н. Назарук, І. Ящук, полікультурної – К. Юр'єва; професійно-педагогічної – С. Демченко, Т. Колодько; людинознавчої – Л. Кравченко; етнокультурної – І. Гуренко; соціально-педагогічної – Н. Клименко та ін.

Нині поняття «компетентність», «професійна компетентність», «компетенція» виникають і розглядаються в педагогіці в різному контексті, тому дослідники їх розуміють по-різному. Проте аналіз точок зору Е. Зеєра, В. Сластьоніна, А. Хуторського та ін. показав, що в педагогіці компетентність розглядається як системне поняття, а компетенція як її складова.

Науковці трактують поняття «компетенція» як сукупність певних знань, навичок, умінь, що формуються під час професійної підготовки, а «компетентність» тлумачиться як здатність використовувати набуті компетенції у професійній

діяльності.

Саме формулювання ключових понять з точки зору значення й зв'язку з дійсністю нашою думкою, що вони співвідносяться в триаді «базові знання й задатки – набуття професійних умінь (освіта) – розвиток й удосконалення професійних умінь упродовж досвіду». Як зазначає Т. Матвійчук, найвищими якісними показниками праці учителя фізичної культури є два поняття «зрілість» та «майстерність». Особистісну зрілість учителя фізичної культури авторка розуміє як комплексну характеристику особистості фахівця, що забезпечує свідоме прийняття професійно значущих духовних, художніх і матеріальних цінностей і його прагнення реалізувати себе у процесі професійної діяльності в якості вчителя» [19, с. 42].

Мета полягає в теоретичному та методичному обґрунтуванні сучасного стану розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури в процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Згідно з опитуванням випускників Інституту фізичної культури і спорту ВДПУ імені Михайла Коцюбинського близько 0,8 % вихованців загальноосвітніх закладів (серед них – 76 % у міській місцевості) професійно займаються спортом й зорієнтовані на змагальництво, досягнення результатів, глибоку особистісну мотивацію тощо. Звідси можна зробити висновок: акмеологічний аспект фізичної культури, як при формуванні професійних компетентностей майбутнього вчителя, так і в його професійній діяльності, має найширші горизонти й перспективи й мусить бути врахованим у контексті ПМ вчителя. Отже, поняття «майстерність» належить до синонімічного й водночас градаційного ряду «вміння – професіоналізм – майстерність – мистецтво». Це нашою думкою, що студенти, як і дипломовані педагоги, можуть досягати різних ступенів якості у своїй діяльності залежно від вихідних здібностей і схильностей, успішного навчання й удосконалення упродовж виробничих практик.

Соціологічне опитування, проведене серед студентів та викладачів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за ключовим питанням «Який учитель володіє педагогічною майстерністю?» дозволило виокремити кілька домінант, що виражаються такими концептами: знання, вміння, навички, здібності, досвід, неординарність, підхід, особистість, розвиток, власний приклад.

Екстраполяція цих елементів педагогічної довершеності на зміст і цілі професійної освіти вчителя фізичної культури дозволила зробити важливий проміжний висновок: система вищої освіти може повністю формувати тільки частину цих особистісних професійних домінант (знання, вміння, навички, підходи), на частину – може впливати (особистість, розвиток, досвід, власний приклад), а частина з них є незалежними відносно освітнього процесу змінними (здібності, неординарність, досвід).

У рамках пропедевтичного діагностування першокурсників Інституту фізичного виховання та спорту ВДПУ імені Михайла Коцюбинського (опитано 85 студентів, які вступили у 2014 році) було з'ясовано валідність таких даних:

а) студенти, які вступали на спеціальність «Фізична культура» та мали високий рівень фізичної підготовки (170 – 200 балів), а також досягнення в окремих видах спорту (1 – 2 розряд, КМС) є високомотивованими в плані готовності до передавання досвіду наступним поколінням, демонстрування власного прикладу, задатків харизми й ефективного менеджменту;

б) студенти, які виявили високий рівень теоретичних знань з профільних дисциплін ЗНО (українська мова, біологія) та помірний або достатній рівень фізичної підготовки (150 – 170 балів) виявили високий або достатній рівень вмотивованості щодо педагогічної діяльності в царині фізичної культури, потреби в передаванні досвіду тощо, проте продемонстрували високий рівень потенційного креативного підходу. Студенти, які виявили помірний рівень теоретичних знань та фізичних нормативів й вступили переважно на контрактну (платну) форму навчання, виявляли високу вмотивованість спорадично.

Отже, помірний / високий рівень інтелектуальної підготовки та помірний / високий рівень фізичної підготовки є взаємодоповнювальними й взаємокомпенсувальними факторами. Це спростовує побутовий стереотип про те, що майстерним вчителем фізичної культури може бути демотивована в педагогічному плані молода людина, яка має високі фізичні кондиції або навпаки, високоерудована молода людина, яка демонструє низькі або помірні фізичні нормативи. Відповідно головна базова характеристика майбутнього вчителя фізичної культури – гармонійність фізичного й інтелектуального розвитку.

Це можна продемонструвати репрезентацією окремих анкет. Так, студент І курсу М., який демонстрував у школі достатні знання, проте захоплювався гімнастикою, зокрема вправами на перекладині й уже в 10 класі займав призові місця в районних змаганнях, ще в статусі учня заслужив авторитет і повагу серед молодших однолітків. Це сформувало в ньому стійку мотивацію для передавання досвіду наступним поколінням.

Інший приклад: студент І курсу А., який займався у спортивній школі за напрямом «Футбол» і став призером чемпіонату області серед сільських команд, під час навчання виявляв помірну зацікавленість до загальних дисциплін («Українська мова у професійному спілкуванні», «Історія України» тощо), проте значну увагу приділяв профільним предметам та фізичному розвитку.

Вищевказані анкетні приклади є типовими, проте близько 8% опитаних студентів І курсу, які виявили явне або приховане бажання розвивати педагогічні здібності в царині ФК мотивували це специфічними аргументами:

- а) довести свою фізичну й педагогічну спроможність;
- б) стати схожим на улюбленого вчителя;
- в) оволодіти найлегшою (один із найпоширеніших стереотипів) педагогічною спеціальністю тощо.

Указані результати анкетування вважаємо валідними й такими, що можуть стати основою подальших досліджень, виходячи з тези, що мотивація поруч зі здібностями й інтелектуально-фізичним рівнем є однією з основних передумов здобуття фаху на високому рівні.

Збір фактичних і статистичних даних для аналізу феномену розвитку ПМ майбутніх учителів фізичної культури, на нашу думку, має включати відкрите й закриті анкетування, тестування й діагностування кількох референтних груп. По-

перше, студентів першокурсників на предмет базових педагогічних, комунікативних, евристичних здібностей, а також мотивованості в їхньому вдосконаленні; по-друге, студентів 3-4 курсів, які перебувають на етапі становлення-завершення теоретичної й практичної підготовки; випускників освітньо-кваліфікаційних рівнів (бакалавр, спеціаліст); по-третє, колишніх випускників, які мають значний, достатній досвід роботи в школі (3–5 років).

Недосконалість вступної системи до ВНЗ педагогічного профілю зумовлює невідповідність або ж гетерогенні комбінації вихідних здібностей студентів-першокурсників та специфічний подальший розвиток цих здібностей.

Так, у процесі вступу на більшість факультетів педагогічних ВНЗ в Україні, на жаль, відсутній творчий конкурс або професійний відбір за власне педагогічними здібностями. Зокрема, до Інституту фізичного виховання та спорту Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського на державну форму навчання у 2013–2015 рр. було прийнято 267 студентів, які мали середній бал зовнішнього незалежного оцінювання нижче 180 та виявили високі показники під час складання нормативів з фізичної культури. При цьому вмотивованість та здатність бути учителем ніяк не діагностувалася.

Для вступу на суміжні спеціальності вказаного інституту («Фізична реабілітація», «Спорт і тренерська робота») це не має значення, тоді як недостатність схильності до педагогічної праці або відсутність мотивації до діяльності в цій царині, на жаль, виявляється вже під час навчання студента.

Аналіз анкетних даних студентів проміжного етапу навчання (II–III курси) у 2014 та 2015 роках показали такі можливі індивідуальні варіанти поєднання зовнішнього педагогічного впливу з особистісними характеристиками студента:

1. Має педагогічні, організаційні й комунікативні здібності (всі або частину з них), проте виявляє пасивний або ситуативний тип їхнього вдосконалення під час навчання й виробничих практик. Результат – посередній або достатній рівень ПМ.

2. Не має педагогічних, організаційних і комунікативних здібностей (всіх або частини з них), проте виявляє активний тип їхнього вдосконалення під час навчання й виробничих практик. Результат – посередній рівень ПМ.

3. Має достатній або високий рівень шкільної підготовки з профільних предметів (біологія, українська мова), що, як правило, (згідно з анкетуванням викладачів – у 84 % випадків) корелює зі здатністю до засвоєння компетенцій на репродуктивному й креативному рівнях та спроможністю самонавчатися, саморозвиватися й самовдосконалюватися за доцільного й цілеспрямованого впливу педагогів ВНЗ.

Згідно з проведеними дослідженнями, цей тип студентів найпоширеніший та оптимальний, оскільки на тлі загального високого фізичного й інтелектуального розвитку вони найкраще розвивають у собі ПМ навіть, якщо не мали під час вступу достатньої мотивації бути вчителем фізичної культури.

Дослідження результатів педагогічних практик студентів Інституту фізичного виховання і спорту ВДПУ показало, що тим, хто мав достатню теоретичну й фізичну підготовку, але низькі показники з предмету «Педагогічна майстерність», вдавалося досягати помірних, репродуктивних успіхів зі своїми вихованцями.

Основним стимулом для учнів у процесі роботи з таким учителем було: а) любов до уроку фізичної культури; б) особистий приклад вчителя як фізично досконалішої («спортивний взірєць») та старшої людини.

Тоді як студенти-практиканти, які виявили високі результати з предмету «Педагогічна майстерність», були учасниками й переможцями конкурсу педагогічної майстерності, окрім вищевказаних стимулів, викликали в учнів низку суб'єктивних психічних феноменів, про які вихованці в своїх анкетах вказували: «цікавий», «нестандартний», «завжди знайде вихід», «я хочу бути на нього схожим».

Щодо психологічних базисних характеристик майбутніх учителів фізичної культури в рамках дисертаційного дослідження було проведено тестування на психологічну стійкість, емоційну лабільність, емпатію, стресостійкість та інші важливі риси менеджера, педагога й психолога (універсальні психолого-педагогічні якості) й компаративне порівняння студентів I – III курсів різних напрямів підготовки.

Результати виявилися важливими для подальшого аналізу й моделювання: серед п'яти інститутів ВДПУ (Інститут фізичного виховання і спорту, Інститут філології й журналістики, Інститут математики, фізики і технологічної освіти, Природничо-географічний факультет, Інститут психології, педагогіки і мистецтв) студенти Інституту фізичної культури і спорту виявили найвищий рівень стресостійкості, готовності до спонтанних педагогічних ситуацій, що потребують негайного вирішення, а також низку інших духовних якостей, котрі напряму пов'язані зі специфікою предмета, способу діяльності й життя вчителя фізичної культури. Це створює сприятливий ґрунт для моделювання інноваційного навчального процесу та дозволяє знехтувати можливими похибками щодо надмірної лабільності, демотивованості та емоційності майбутніх учителів фізичної культури.

Вищенаведені узагальнення вказують на сприятливі умови для розвитку й подальшого застосування майбутніми учителями фізичної культури ПМ, проте й вимагають специфічних методик, прийомів та технік.

Аналіз навчальних програм з курсу «Педагогічна майстерність» Інституту фізичного виховання та спорту ВДПУ імені Михайла Коцюбинського дозволяє резюмувати такі основні їх дидактичні та методологічні особливості, що містять як недоліки, так і переваги:

1. Дисципліна «Педагогічна майстерність» зорієнтована більше на тактику проведення уроку фізичної культури, ніж на загальну стратегію освітнього процесу.

2. Указана дисципліна навчає студента вирішувати найбільш типові й складні педагогічні проблеми та задачі уроків «Фізичне виховання» у школі: розв'язання конфліктних ситуацій, мотивація учня, нестандартний підхід до тих елементів шкільного змісту освіти, що пов'язані з найменшою мотивацією й найбільшим спротивом з боку учнів (організаційні моменти, складання нормативів з неігрових дисциплін тощо);

3. Предмет «Педагогічна майстерність» зорієнтований на нестандартне, небуденне проведення уроків й у процесі свого втілення в шкільній практиці передбачає, що кожен урок має бути особливим і навіть містити елементи епатажу (здивування, зацікавлення), виходу за предмет (спорт, культура, мистецтво);

4. Цей предмет має на меті загострити й окреслити усі переваги предмету «Фізична культура» на тлі інших шкільних дисциплін: розважальність, корисність, змагальність, цікавість, необмежені потенційні можливості й максимально знизити негативні стереотипи щодо уроку фізичної культури: втома, брак вольових зусиль, потреба в організованості, відмінність гендерної мотивації до діяльності (хлопчики більше люблять предмет, ніж дівчатка, особливо у старших класах).

Окрім цього, на кафедрі теорії й методики фізичного виховання викладається низка дисциплін, суміжних із власне педагогічною майстерністю та таких, що містять її компоненти: «Теорія і методика фізичного виховання», «Спортивно-педагогічне вдосконалення», «Теорія і методика спортивної підготовки», «Основи теорії й методики спортивного тренування», «Нетрадиційні засоби фізичної культури», «Педагогіка фізичного виховання», «Сучасні педагогічні технології викладання фізичної культури», «Підвищення спортивної майстерності».

Було гіпотетично припущено, що високий рівень ПМ може бути у двох випадках: коли абітурієнт (надалі – студент) має достатній вихідний теоретичний рівень (результати ЗНО, високі результати творчого конкурсу), педагогічні здібності, високу професійну мотивацію. Діагностування останньої проводилося нами під час 1 семестру першого курсу Інституту фізичного виховання та спорту (спеціальність «Фізичне виховання») та студентів 1 семестру 4 курсу, які перебувають на завершальному етапі одержання освітньо-кваліфікаційного рівня.

Оброблення даних засвідчило такі результати: на початку навчання близько 16,5 % першокурсників заявили про відсутність бажання працювати вчителем фізичної культури й мотивували свій вступ бажанням одержати вищу освіту; розвинути фізичні та спортивні здібності. Серед студентів 4 курсу мотивація займатися педагогічною діяльністю вища – 86 % проти 83,5% у першого.

Аргументація мотиваційного вибору розташовується в порядку спадання таким чином: «У мене це виходить», «Робота у школі гарантує хоч і незначний, але стабільний соціальний пакет», «Я хочу передати свої знання і вміння наступному поколінню». Ці дані свідчать про незначне зростання професійної вмотивованості й значне – професійної спрямованості майбутніх учителів фізичної культури ВДПУ. Остання зростає через засвоєння упродовж навчання різноманітних форм її реалізації, серед яких виокремлюють: професійну спрямованість навчальних занять з фізичної культури, педагогічних практик та фізичного виховання в позанавчальний час [9, с. 9].

Отже, на етапі збирання теоретичних та емпіричних даних у процесі дослідження теми «Розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури в процесі професійної підготовки» було проведено пропедевтичний доекспериментальний етап збирання емпіричних даних.

У результаті цього серед викладачів і студентів Інституту фізичного виховання і спорту ВДПУ імені Михайла Коцюбинського та Хмельницького національного університету виокремлено спільні концептуальні установки щодо розвитку ПМ: знання, уміння, навички, здібності, досвід, неординарність, підхід, особистість, розвиток, власний приклад.

Було також встановлено, що в рамках здобуття вищої освіти майбутніми учителями фізичної культури неможливо досягнути абсолютного рівня ПМ, тому до інструментарію збирання даних були включені також опитування студентів I курсу, окремо II-III курсів, випускників і діагностування колишніх випускників, які займаються самоосвітою, планомірним підвищенням рівня кваліфікації. Пропедевтичне діагностування виявило також, що найпоширенішим інтелектуально-психологічним типом студентів є особи, що виявляють достатній або високий рівень теоретичної підготовки і здатність до засвоєння ЗУН на репродуктивному й креативному рівнях, спроможність самонавчатися, саморозвиватися й самовдосконалюватися.

Контент-аналіз освітньо-професійних програм, навчальних планів, робочих програм підготовки майбутніх учителів фізичної культури показав, що серед навчальних дисциплін, які підлягають обов'язковому вивченню, для розвитку педагогічної майстерності найбільш важливими є: «Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Психологія», «Культура професійного мовлення та спілкування» та ін. Однак результати констатувального етапу експерименту показали низький рівень розвитку педагогічної майстерності майбутнього учителя фізичної культури. Виявлено низку недоліків, що ускладнюють процес розвитку педагогічної майстерності майбутнього учителя фізичної культури, серед яких: незначний зв'язок теорії з практикою; теоретична підготовка студентів не носить інтерактивного характеру; традиційні методи навчання у ВНЗ; обмежена кількість посібників і методичних рекомендацій щодо висвітлення значення розвитку педагогічної майстерності майбутнього учителя фізичної культури та її впливу на професійну діяльність; незначна кількість завдань, спрямованих на розвиток цієї особистісної характеристики. Це зумовлює необхідність визначення й обґрунтування педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутнього учителя фізичної культури, розроблення моделі.

Висновки. Підготовка майбутнього вчителя фізичної культури неможлива без усвідомлення ієрархії гуманістичних цінностей, в основі яких лежить гармонійний усебічний розвиток особистості. На цій основі розробляються загальна мета, цілі й перспективи освіти майбутнього вчителя фізичної культури. Окрім професійних ЗУН, головним завданням вищої фізкультурної освіти є вироблення здатності до фізичного й духовного самовдосконалення, культурного діалогу й інтеграції в багатовекторне інформаційне середовище. Іншою специфікою такої підготовки є набагато більше, порівняно з іншими педагогічними спеціальностями, психічне й фізичне навантаження на студента й у подальшому – педагога (стресогенність, відповідальність, постійна сконцентрованість, перебування розширеному просторовому середовищі). Все це вимагає самоусвідомлення, готовності, високих фізичних, психологічних та інтелектуальних даних.

Методичні особливості навчання студента на сучасному етапі визначаються особливим статусом фізичної культури в інформаційному глобалізованому суспільстві. Загальні принципи вищої освіти – неперервність, послідовність, наступність,

відкритість, самовдосконалення та виразна гуманітарна спрямованість. Методику розвитку вчителя фізичної культури у ВНЗ складають теоретично, практично зорієнтовані й квазіпрофесійні методи, що поєднують традиційні (лекція, семінар, бесіда, практикум, лабораторна робота, педагогічна практика, пошукова робота) та новітні (проблемне навчання, інтерактивне навчання, проєктивні техніки, тренінги, залучення мультимедійних та інформаційних технологій).

Контент-аналіз освітньо-професійних програм, навчальних планів, робочих програм підготовки майбутніх учителів фізичної культури показав, що серед навчальних дисциплін, які підлягають обов'язковому вивченню, для розвитку педагогічної майстерності найбільш важливими є: «Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Психологія», «Культура професійного мовлення та спілкування» та ін.

Однак результати констатувального етапу експерименту показали низький рівень розвитку педагогічної майстерності майбутнього учителя фізичної культури. Виявлено низку недоліків, що ускладнюють процес розвитку педагогічної майстерності майбутнього учителя фізичної культури, серед яких: незначний зв'язок теорії з практикою; теоретична підготовка студентів не носить інтерактивного характеру; традиційні методи навчання у ВНЗ; обмежена кількість посібників і методичних рекомендацій щодо висвітлення значення розвитку педагогічної майстерності майбутнього учителя фізичної культури та її впливу на професійну діяльність; незначна кількість завдань, спрямованих на розвиток цієї особистісної характеристики. Це зумовлює необхідність визначення й обґрунтування педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутнього учителя фізичної культури, розроблення моделі.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов., ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005 – 1728 с.
2. Професійна освіта : Словник : Навч. Посіб. / [Уклад. С. У. Гончаренко та ін.; за ред. Н. Г. Ничкало]. – К.: Вища школа, 2000. – 390 с.
3. Демченко І.І., Максимчук Б.А., Протас О. Л., Козій О. М., Демчишина О. В., Сагач О. М., Плетеницька Л. С., Максимчук І. А. Динаміка розвитку педагогічної майстерності та взаємодія факторів її формування / Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Науковопедагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. – Київ : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. – Випуск 1 (121) 20. – с. 114 (С. 34-39)
4. Максимчук Б., Максимчук І. Освітні технології розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури / Традиції та інновації в сучасній педагогічній діяльності: європейський вимір. Збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції. Ізмаїл: РВВ ІДГУ. 2019. 96 с. (С. 50-52)
5. Максимчук І. А., Малихін А. О., Демченко І. І., Височан Л. М., Філоненко Л. В., Білозерська Г.О., Лісниченко Ю.М., Максимчук Б. А. Структура педагогічної майстерності у контексті інтродуктивних характеристик фахівця / Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Науковопедагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. – К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019 – Випуск 12 (120) 19. – 123 с. (С. 82-89)
6. Бабій І. В., Максимчук Б. А., Малихін А. О., Сивохоп Е. М., Короткіх М. А., Грицун Ю.М., Мальяр Н. С., Максимчук І. А. Історичні передумови розвитку педагогічної майстерності / Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Науковопедагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. – К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019 – Випуск 11 (119) 19. – 191 с. (С. 12-18)
7. Максимчук Б. А., Овчарук В. В., Карасевич С. А., Овчарук В. Г., Петришин П. В., Шкірта М. І., Трифан О. М., Максимчук І. А. Педагогічна майстерність майбутніх учителів фізичної культури як предмет наукових досліджень / Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Науковопедагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. – К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019 – Випуск 11 (119) 19. – с. 191 (С. 129-134)
8. Максимчук Б. А. Аналіз нормативно-правової бази підготовки майбутніх учителів фізичної культури в контексті розвитку їхньої педагогічної майстерності / Б. А. Максимчук // Педагогічний альманах: збірник наукових праць : – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. Випуск 41. – С. 106-112.
9. Максимчук Б. А. Педагогічна майстерність учителів фізичної культури як предмет наукових досліджень / Б. А. Максимчук // Таврійський вісник освіти : – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. № 2 (66). – С. 12-22.
10. Максимчук Б. А. Сучасний стан розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури / Б. А. Максимчук // Наук. часоп. Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. пр. – Київ, 2019. – Вип. 3 (111) 19. – С. 92–97.
11. Рабійчук С. О., Ребрина А.А., Максимчук Б. А., Максимчук І. А. Система ціннісних орієнтацій професійної діяльності волонтера / Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія. – 2019. – Випуск 57. -208 с. (С. 137-144)
12. Максимчук Б. А. Використання новітніх освітніх технологій розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури / Актуальні проблеми вищої професійної освіти. VII Міжнародна науково-практична конференція 22 березня 2019 року / Національний авіаційний університет, Київ, 2019. С. 89-90 <http://kpppo.nau.edu.ua/files/Konfer2019.pdf>
13. Максимчук Б. А., Максимчук І. А. Формування елементів педагогічної майстерності у майбутніх соціальних працівників : Навчальний посібник / уклад.: Максимчук Б. А. – Вінниця, 2019. – 99 с.

14. Демченко І. І., Максимчук Б. А., Протас О. Л., Предик А. А., Височан Л. М., Плетеницька Л. С. Литвиненко В. А., Максимчук І. А. Структурне різноманіття педагогічних здібностей учителя початкової школи / Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Науковопедагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. – Київ : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. – Випуск 2 (122) 20. – 203 с. (С. 40-47)
15. Максимчук І. А., Сагач О. М., Демченко І. І., Фурдуй С. Б., Максимчук Б. А., Протас О. Л., Межиловська Л. Й. Кузько Е. О. Саморозвиток у контексті формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя / Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Науковопедагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. – Київ : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. – Випуск 2 (122) 20. – 203 с. (С. 88-95)
16. Bakhmat, N., Maksymchuk, B., Voloshyna, O., Kuzmenko, V., Matviichuk, T., Kovalchuk, A. ... Maksymchuk, I. (2019). Designing cloud-oriented university environment in teacher training of future physical education teachers. *Journal of Physical Education and Sport*, 19 (4), 1323-1332.
17. Maksymchuk, I., Maksymchuk, B., Frytsiuk, V., Matviichuk, T., Demchenko, I., Babii, I. ... Savchuk, I. (2018). Developing pedagogical mastery of future physical education teachers in higher education institutions. *Journal of Physical Education and Sport*, 18 (2), 810–815.
18. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Людмила Петрівна Сущенко. – К., 2003. – 45 с.
19. Матвійчук Т. Ф. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання й процесі професійної підготовки. Дис...канд. пед. наук. – 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Тетяна Фартівна Матвійчук. – Львів, 201 с.

Reference

1. Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language (with add. and sub.) Irpin, 2005. 1728.
2. Professional education: Dictionary: Manual, 2000. 390.
3. Demchenko I.I., Maksymchuk B. A., Protas O. L., Koziy O. M., Demchishina O. V., Sahach O. M., Pletenytska L. S., Maksymchuk I. A. (2020). Dynamics of development of pedagogical skills and interaction of factors of its formation. *Scientific Journal of M.P. Dragomanov National Pedagogical University*, 15. Scientific-pedagogical problems of physical culture (physical culture and sport), 1 (121) 20. 114 (34-39).
4. Maksimchuk B., Maksimchuk I. (2019). Educational technology of pedagogical skill development at future teachers of physical culture. Traditions and innovations in modern pedagogical activity: European dimension. Collection of scientific works on the materials of the scientific and practical conference. Ismail, 96. (50-52).
5. Maksymchuk I. A., Malikhin A. O., Demchenko I. I., Vysochan L. M., Filonenko L. V., Bilozerska H.O., Lisnichenko Y.M., Maksymchuk B. A. (2019). Structure of pedagogical skills in the context of introverted characteristics of the specialist. *Scientific Journal of M.P. Dragomanov National Pedagogical University*, 15. Scientific-pedagogical problems of physical culture (physical culture and sport), 12 (120) 19, 123 (82-89).
6. Babii I. V., Maksymchuk V. A., Malykhin A. O., Syvokhop E. M., Korotkikh M. A., Grytzun Y.M., Maliar N. S., Maksymchuk I. A. (2019). Historical prerequisites for pedagogical skills development. *Scientific Journal of M.P. Dragomanov National Pedagogical University*, 15. Scientific-pedagogical problems of physical culture (physical culture and sport), 11 (119) 19, 191. (12-18).
7. Maksymchuk B. A., Ovcharuk V. V., Karasevich S. A., Ovcharuk V. H., Petryshin P. V., Shkirta M. I., Trifan O. M., Maksymchuk I. A. (2019). Pedagogical skill of physical culture future teachers as a subject of scientific research. *Scientific Journal of M.P. Dragomanov National Pedagogical University*, 15. Scientific-pedagogical problems of physical culture (physical culture and sport), 11 (119) 19, 191 (129-134).
8. Maksymchuk B. A. (2019). Analysis of the legislative framework for training of future teachers of physical culture in the context of the development of their pedagogical skills. *Pedagogical almanac: collection of scientific works*. Kherson, 41. 106-112.
9. Maksymchuk B. A. (2019). Pedagogical skill at teachers of physical culture as a subject of scientific research. *Tavriyskyi bulletin of education*. Kherson, 2 (66), 12-22.
10. Maksymchuk B. A. Modern state of development of pedagogical skill of physical culture future teachers. (2019). *Scientific Journal of M.P. Dragomanov National Pedagogical University*, 15. Scientific-pedagogical problems of physical culture (physical culture and sport), 3 (111) 19. 92-97.
11. Rabiychuk S. O., Rebryna A.A., Maksymchuk B. A., Maksymchuk I. A. (2019). The system of value orientations of professional activity of the volunteer. *Scientific notes of Mykhailo Kotsyubynskyi Vinnitsa State Pedagogical University*, Series: pedagogy and psychology, 57. 208. (137-144).
12. Maksymchuk B. A. (2019). Using the Latest educational technologies for the development of pedagogical skills of future teachers of physical culture. *Topical Problems of Higher Vocational Education*. Kiev, 89-90 <http://kpppo.nau.edu.ua/files/Konfer2019.pdf>
13. Maksymchuk B. A., Maksymchuk I. A. (2019). Formation of elements of pedagogical skill in future social workers. *Tutorial*. Vinnitsa, 99.
14. Demchenko I. I., Maksymchuk B. A., Protas O. L., Predyk A. A., Vysochan L. M., Pletenytska L. S., Lytvynenko V. A., Maksymchuk I. A. (2020). Structural variety of pedagogical abilities at primary school teacher. *Scientific Journal of M.P. Dragomanov*

National Pedagogical University, 15. Scientific-pedagogical problems of physical culture (physical culture and sport), 2 (122) 20. 20. (40-47).

15. Maksymchuk I. A., Sahach O. M., Demchenko I. I., Furdy S. B., Maksymchuk B. A., Protas O. L., Mezhiловska L. Y. Kuzko E. O. (2020). Self-education in the context of the formation of pedagogical skills of the future teacher. Scientific Journal of M.P. Dragomanov National Pedagogical University, 15. Scientific-pedagogical problems of physical culture (physical culture and sport), 2 (122) 20. 203 (88-95).

16. Bakhmat, N., Maksymchuk, B., Voloshyna, O., Kuzmenko, V., Matviichuk, T., Kovalchuk, A. ... Maksymchuk, I. (2019). Designing cloud-oriented university environment in teacher training of future physical education teachers. Journal of Physical Education and Sport, 19 (4), 1323-1332.

17. Maksymchuk, I., Maksymchuk, B., Frytsiuk, V., Matviichuk, T., Demchenko, I., Babii, I. ... Savchuk, I. (2018). Developing pedagogical mastery of future physical education teachers in higher education institutions. Journal of Physical Education and Sport, 18 (2), 810-815.

18. Sushchenko L. P. (2003). Theoretical and methodological principles of professional training of future specialists in physical education and sports in higher educational institutions. PhD thesis. 2003. 45.

19. Matviychuk T. F. Formation of pedagogical skills at future teachers of physical education and the process of professional training. PhD thesis. Lviv, 201.

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2020.3(123).22

Полищук Д.М.
магістрант кафедри фізичного виховання і педагогіки спорту
Сушко Р.О.

доктор наук з фізичного виховання і спорту, доцент Київський університет імені Бориса Грінченка

ВПЛИВ СЕЛЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ У ФУТБОЛІ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМАНД

В дослідженні проаналізовано взаємозв'язок змагальної діяльності і селекційної роботи на трансферному ринку українських футбольних клубів «Шахтар» Донецьк і «Динамо» Київ за період 2000-2020 рр. Поставлені завдання вирішено за допомогою аналізу та узагальнення даних науково-методичних літературних джерел і мережі Інтернет, ретроспективного аналізу документальних матеріалів, методів математичної статистики.

В результаті проведеного дослідження визначено динаміку кількісного представництва іноземних легіонерів, що захищали кольори провідних клубів України «Шахтар» Донецьк і «Динамо» Київ у національному чемпіонаті по футболу у сезонах 2000-2020 рр., проаналізовано статистичні показники трансферних переходів двох провідних клубів чемпіонату України по футболу. Авторами зазначено, що флагмани українського футболу ФК «Шахтар» Донецьк і ФК «Динамо» Київ ведуть запеклу спортивну боротьбу на футбольному полі, водночас проаналізовано ефективність селекційної роботи клубів на трансферному ринку, де з'ясовано пріоритетну успішність «гірників» за період 2000-2020 рр. Яскраві особистості, відомі у футбольному світі, прикрашають гучними іменами потужну фінансову діяльність команд, яка має значущий вплив на змагальний результат.

Ключові слова: футбол, селекція, міграція, легіонер, чемпіонат України.

Полищук Д.С., Сушко Р.А. Влияние селекционной работы в футболе на эффективность соревновательной деятельности команд. В исследовании проанализирована взаимосвязь соревновательной деятельности и селекционной работы на трансферном рынке украинских футбольных клубов «Шахтер» Донецк и «Динамо» Киев за период 2000-2020 гг. Поставленные задачи решены с помощью анализа и обобщения данных научно-методических литературных источников и сети Интернет, ретроспективного анализа документальных материалов, методов математической статистики.

В результате проведенного исследования определена динамика количественного представительства иностранных легионеров, которые защищали цвета ведущих клубов Украины «Шахтер» Донецк и «Динамо» Киев в национальном чемпионате по футболу в сезонах 2000-2020 гг., проанализированы статистические показатели трансферных переходов двух ведущих клубов чемпионата Украины по футболу: количество трансферов украинских и иностранных игроков, сумма затрат на трансфер, прибыль от продажи игроков, трансферное сальдо. Представлены результаты соревновательной деятельности футболистов, которые составили самые успешные трансферные переходы. Авторами выделено, что флагманы украинского футбола ФК «Шахтер» Донецк и ФК «Динамо» Киев ведут ожесточенную спортивную борьбу на футбольном поле, проанализирована эффективность селекционной работы клубов на трансферном рынке, где определена приоритетная успешность «горняков» за период 2000-2020 гг. Яркие личности, известные в футбольном мире, украшают громкими именами мощную финансовую деятельность команд, которая имеет значимое влияние на соревновательный результат.

Ключевые слова: футбол, селекция, миграция, легионер, чемпионат Украины.

Polyshchuk D., Sushko R. The influence of selection work in football on the effectiveness of competitive activities of teams. The study analyzes the relationship between competitive activities and selection work in the transfer market of Ukrainian football clubs "Shakhtar" Donetsk and "Dynamo" Kyiv for the period 2000-2020. The tasks are solved by analyzing and summarizing